

WES pionier in ruimtelijke economie

Prof. dr. Norbert Vanhove

Ruimtelijke economie: tweevoudige betekenis

Voor de economische crisis van de jaren dertig, heerste de overtuiging dat de geografische spreiding van economische activiteiten werd bepaald door natuurlijke omstandigheden. Het was tevergeefs om hieraan wijzigingen te brengen. Volgens de toen heersende economische theorie waren regionale onevenwichten een tijdelijk fenomeen in een algemeen automatisch systeem van economische evenwichten. In het midden van vorige eeuw was Paul Samuelson een van de eersten om te erkennen dat het ruimtelijk element in de economische theorie ontbrak. De locatie van een economische activiteit is niet zonder gevolgen voor de toegevoegde waardecreatie en de sociale kosten die elke activiteit met zich meebrengt.

Na de Tweede Wereldoorlog werd 'ruimtelijke economie' en bijhorend 'regionale economische politiek' terecht of ten onrechte geïnterpreteerd als ruimtelijke ordening, 'town and country planning' of 'physical planning' in de Engelse literatuur en 'Aménagement du territoire' bij onze zuiderburen. In wezen ondersteunt ruimtelijke ordening de regionale economische politiek. Omgekeerd heeft regionale economische politiek zijn impact op de ruimtelijke ordening.

WES was van meet af aan een pionier inzake ruimtelijke economie. Laten we dit illustreren met enkele voorbeelden op uiteenlopende gebieden.

'Structurele Werkloosheid' en de wetgeving op de economische expansie

De eerste toepassing van ruimtelijke economie in ons land verscheen in 1954: de publicatie 'Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen' van Guido Declercq en Olivier Vanneste. Dit was een mijlpaal in het ruimtelijk economisch denken en lag mede aan de basis van de economische gedaanteverandering van West-Vlaanderen. Deze publicatie inspireerde in 1955 de

'Economic Commission of Europe' van de Verenigde Naties, toen onder leiding van Gunnar Myrdal, bij het schrijven van haar rapport over 'Regional Problems in European Countries'. Guido Declercq lag samen met V. Neesen, mede aan de basis van de eerste regionale economische wet van 1959.

Deze wet had een grote betekenis. Ook West-Vlaanderen heeft hier voordelen uit gehaald, vooral dan de Westhoek. Vanaf de jaren '90 werd het accent van de regionale economische politiek van de financiële instrumenten (subsidies en rentebonificaties) verlegd naar de economische omgevingsfactoren zoals industrieterreinen, infrastructuur, gebouwen voor starters, doorgangsbouwen, scholing enz. Niettemin zijn er nog 23 gemeenten in Vlaanderen, waarvan een vijftal in de Westhoek, die voor de periode 2007-2013 tot de regionale steunkaart behoren. Grotere bedrijven kunnen in deze gemeente over een grotere financiële tegemoetkoming genieten bij vestiging of uitbreiding.

De Westhoek: toepassing van de groeipooltheorie

In West-Vlaanderen, onder impuls van de West-Vlaamse Economische Raad, werd reeds zeer vroeg de nood van goede omgevingsfactoren onderkend. In maart 1962 besliste het Ministerieel Comité voor Economische en Sociale Coördinatie (MCEC) tot het opmaken van een ontwikkelingsplan voor de Westhoek. Het Westvlaams Economisch Studiebureau (WES) kreeg de opdracht een ontwikkelingsplan uit te werken. Nog voor het einde van 1962 werden de doelstellingen en concrete maatregelen omschreven en de financiële weerslag bepaald. Het Adviserend Regionaal Comité voor de Westhoek (ARC), bestudeerde de voorstellen en een ontwerp van ontwikkelingsplan werd neergelegd.

Op aandringen van de WER werden door het ARC vijf industriële groeikernen voor-

gesteld: Ieper, Veurne, Diksmuide, Menen en Poperinge. Dit standpunt stond diametraal tegenover het standpunt van één enkele groeikern (Ieper) voor de ganse Westhoek (er waren ook voorstanders van negen industriële kernen). Uiteindelijk werd geopteerd voor een decentralisatie door regionale concentratie in de vijf bovengenoemde kernen. Deze ruimtelijke keuze kenmerkt de huidige Westhoek en bleek uiteindelijk de goede keuze. Hier werd de ruimtelijke economie in de praktijk omgezet. Het was de toepassing van het groeipoolconcept.

Het eerste plan werd gevolgd door een tweede vijfjarenplan voor de Westhoek. In 1970 hechtte het MCEC op voorstel van de WER zijn goedkeuring aan het tweede plan (1969-1973). Het plan stipuleerde dat de inspanningen van de voorbije jaren moesten worden voortgezet en zelfs verruimd. De aandacht ging vooral naar de bedrijventerreinen en de verbetering van de toegangswegen (o.m. autoweg Jabbeke-Veurne (Calais) en Kortrijk-Ieper).

Westhoek en de Europese Structuurfondsen

Ook het boek 'Regional Policy. A European approach' van N. Vanhove en L.H. Klaasen, vond voor een ruim gedeelte zijn voedingsbodem in WES. Het werd een handboek over ruimtelijke economie met een duidelijke Europese dimensie. Deze studie lag mede aan de basis, in de jaren '80, van het allereerste Europees regionaal geïntegreerd ontwikkelingsproject (GAP genoemd) en dit ten gunste van de Westhoek. Het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) trad in 1975 in werking. Pas in 1979 werd beslist met programma's te werken. De doorbraak kwam er begin 1985. Een nieuwe verordening van het EFRO stelde dat bij voorkeur alle steun zou gaan naar investeringen en projecten die als een geïntegreerd ontwikkelingsproject werden uitgevoerd. Dit behelsde de inbreng van de drie structuurfondsen (EFRO, ESF en EOGFL), samen met de nationale en plaatselijke overheden.

De GOM-West-Vlaanderen was de eerste in ons land om in te spelen op de mogelijkheden van de nieuwe EFRO-verordening. Op basis van een voorbereidende studie van WES heeft de GOM West-Vlaanderen samen met de Vlaamse Regering een voorstel van GAP ingediend bij de Europese Commissie. Het eerste Europees programma voor de Westhoek (1987-1991) werd pas in 1989 goedgekeurd. De uitvoering startte veel vroeger. Circa 500 miljoen BEF EFRO-gelden werden aan de Westhoek toegekend. Het snel inspelen op de mogelijkheden geboden door de structuurfondsen, lag aan de basis van de latere erkenning van de Westhoek als Doelstelling 5b voor de programmeringsperiode 1994-1999. Voor de periode 2000-2007 was er een uitdovingsperiode met degressieve steunverlening van toepassing.

De haven van Zeebrugge

Een structuurbepalend element in de economische ontwikkeling van de Provincie West-Vlaanderen was zeker de uitbouw van de haven van Zeebrugge. In deze opgang hebben WES en WER een zeer grote rol gespeeld. In de vele studies van WES betreffende de haven van Zeebrugge werd van meet af aan ingespeeld op de grotere dimensie van de zeeschepen voor olie en bulkgoederen, het containerisatieproces en de overschakeling van Europese naar niet-Europese kolen en erts. Het vele studiewerk van WES terzake, lag mede aan de basis van de regeringsbeslissingen van 1970 (nieuwe zeesluis) en 1976 (uitbouw van de voorhaven). De Symarindus-studie van WES-DNB beïnvloedde de regeringsbeslissing van 1976 om de voorhaven uit te bouwen met het oog op de nationale energiefunctie (LNG-terminal).

Toerisme en ruimtelijke economie

Toerisme, een belangrijke economische sector in West-Vlaanderen, vertoont ook een duidelijk geografische en culturele dimensie en kan niet worden bestudeerd zonder oog voor de ruimtelijke economie. Toerisme is een van de weinige sectoren waar aanbod en vraag samenvallen op dezelfde plaats. In 1955 verscheen van O. Vanneste en G. Declercq de wetenschap-

pelijke studie 'Kust en Hinterland- Proeve van toeristische economische studie'. Het werd enkele jaren later de basis voor het toeristisch economisch onderzoek in de schoot van WES. Dit onderzoekswerk leidde tot het boek 'Het Belgische Kusttoerisme- Vandaag en Morgen'. Het was de synthese van de eerste tien jaar toeristisch onderzoek van WES. Intussen is het toeristisch onderzoek van WES gekend in binnen- en buitenland. Uiteraard gaat het om meer dan de loutere ruimtelijke dimensie. Bijzonder belangrijk is de tweejaarlijkse analyse van het vakantiedrag en de vakantiestromen van de Belgische bevolking. Ons land spant op dit vlak de kroon in Europa.

De grensarbeid

Een bijzondere niche van de arbeidsmarkt met een sterk ruimtelijke dimensie vormt de grensarbeid. Voor West-Vlaanderen was dit gedurende vele decennia een bijzondere zorg. Julien Theys analyseerde in 1964 het verschijnsel van de grensarbeid op een grondige wijze in zijn doctoraat 'Westvlaamse grensarbeiders in Noord-Frankrijk. Analyse van een kwantitatief en kwalitatief onderzoek'. Deze studie trok zowel in België als in Noord-Frankrijk grote aandacht. Velen waren verbaasd van de belangrijke tijds- (lees conjunctureel) en de ruimtelijke dimensie van het fenomeen grensarbeid tussen Zuid-West-Vlaanderen en Noord-Frankrijk. Bij neergaande conjunctuur werden de grensarbeiders als eerste ontslagen en bij herneming kwamen ze het laatst aan bod. Mede door de economische strategie in West-Vlaanderen en vooral dank zij de economische opbloei van de Westhoek, is de grensarbeid van Zuid-West-Vlaanderen naar Noord-Frankrijk praktisch verdwenen. Bijzonder merkwaardig is nu de omgekeerde beweging.

Ruimtelijke ordening

WES was tot vóór enkele jaren nauw betrokken bij de tweede dimensie van de ruimtelijke economie, met name de ruimtelijke ordening in West-Vlaanderen. Hier verwijzen we naar de streekplannen, gewestplannen en de structuurplanning. Ruimtelijke ordening heeft zeer vele facetten.

De zorg voor voldoende bedrijventerreinen stond altijd centraal.

Nieuwe specialisatie: lokale economie en retailanalyse

In het jongste decennium heeft WES zich bijzonder gericht op de lokale economie, de kleinhandel en de koophandelsstromen, een niche van de ruimtelijke economische analyse. Steden en gemeenten vertonen meer en meer aandacht voor het economisch gebeuren op het lokale vlak. De distributie neemt hier een bijzondere plaats in. De relatie tussen winkelstraten en shoppingscentra zijn een van de vele aspecten. WES is op dit vlak een pionier in Vlaanderen.

Besluit

Uit bovenstaande blijkt dat WES een pioniersrol heeft gespeeld in het ruimtelijk economisch denken. Dit alles heeft zich vertaald in een verrijking van het regionaal economisch beleid en werd omgezet in de praktijk. Dit alles was niet mogelijk zonder de ondersteuning, aanmoediging en de geldelijke bijdragen van de provincie West-Vlaanderen.

WES is uitgegroeid tot een gespecialiseerd studiebureau in de domeinen van toerisme en ruimtelijke economie. WES verwierf met beide specialisaties bekendheid ver buiten de grenzen van West-Vlaanderen, ook in het buitenland.

Regio's kennen hun eigen langetermijngolven met opgang, bloei en soms ook stagnatie en verval. De voorbeelden zijn legio. West-Vlaanderen komt uit een diep dal en kende een steile opgang. De regio evolueerde van de hoogste werkloosheidsgraad in België tot de laagste, van uitgaande naar ingaande grensarbeid. De gunstige huidige toestand is echter geen waarborg voor de toekomst. Meerdere probleemgebieden in Europa waren eertijds welvarende regio's. De onderverteenwoordiging in West-Vlaanderen van de groeisectoren en de high tech activiteiten mag ons niet onberoerd laten. Best worden nu onderzoeksprojecten opgezet om nieuwe impulsen te creëren en de juiste keuzes te maken voor de West-Vlaamse economie van 2030. ■